

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

2004 metai

1

LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

2004

1

VILNIUS 2005

LITAUISCHES INSTITUT FÜR GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

2004

1

VILNIUS 2005

UDK 947.45
Li 237

Redakcinė kolegija:

Egidijus ALEKSANDRAVIČIUS
Vytauto Didžiojo universitetas

Alfonsas EIDINTAS
Vilniaus universitetas

Zigmantas KIAUPA (pirmininkas)
Lietuvos istorijos institutas

Česlovas LAURINAVIČIUS
Lietuvos istorijos institutas

Ingė LUKŠAITĖ
Lietuvos istorijos institutas

Bronius MAKASKAS
Lenkijos MA Istorijos institutas

Jolita MULEVIČIŪTĖ
Kultūros, filosofijos ir meno institutas

Edmundas RIMŠA
Lietuvos istorijos institutas

Jolita SARCEVIČIENĖ (sekretorė)
Lietuvos istorijos institutas

Vladas SIRUTAVIČIUS
Lietuvos istorijos institutas

Saulius SUŽIEDĖLIS
Milervilio universitetas

Redakcinės kolegijos adresas:
Kražių g. 5, 01108 Vilnius
<http://www.istorija.lt>

LIETUVOS ISTORIJOS BIBLIOGRAFIJOS MEDŽIAGA

EINAMŪJŲ LIETUVOS ISTORIJOS BIBLIOGRAFIJŲ APŽVALGA

IRENA TUMELYTĖ

Lietuvos istorijos bibliografavimas – istorikų netyrinėta sritis. Šia tema truputį domėjosi tik bibliografai. Vladas Žukas monografijoje *Lietuvių bibliografijos istorija: (iki 1940 metų)*¹ apžvelgia Lietuvos istorijos bibliografijos raidą. Ala Miežinienė žurnale „Knygotyra“ yra paskelbusi straipsnį „Lietuvos istorijos bibliografiniai šaltiniai: (XIX a. – 1940 m. laikotarpio darbų apžvalga)“², o disertacijoje *Библиографические источники по истории Литвы (Lietuvos istorijos bibliografijos šaltiniai)*³ aptaria 1940–1968 m. Sovietų Sąjungoje (taip pat ir Lietuvoje) išleistas bibliografijas. Tuo laiku nebuvo jokios bendros Lietuvos istorijos bibliografijos. Apie vėlesnį laikotarpį nerašyta visai, beje, nėra ir teorinių šios srities darbų. Enciklopedinių žinių minimumą galima rasti *Knygotyroje*⁴. 2003 m. Vokietijoje, Herderio instituto Marburge surengtoje konferencijoje „Bibliografinio darbo Vidurio Rytų Europoje patirtis ir perspektyvos“ Paulis Kaegbeinas skaitė pranešimą „Baltijos šalių istorijos bibliografija seniau ir dabar“⁵. Tai turbūt vienintelis bandymas apžvelgti šią temą užsienyje.

¹ V. Žukas, *Lietuvių bibliografijos istorija*, [t.] 1: (iki 1940 metų), Vilnius, 1983, 263, [1] p.

² A. Miežinienė, Lietuvos istorijos bibliografiniai šaltiniai: (XIX a. – 1940 m. laikotarpio darbų apžvalga), *Knygotyra*, t. 2(9), 1972, p. 111–118.

³ A. Mežinienė, *Библиографические источники по истории Литвы: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата исторических наук*, 1969, 17, [2] c. Disertacijoje pateikiamas apie 150 pavadinimų 1940–1968 m. Sovietų Sąjungoje išleistų bibliografijų sąrašas.

⁴ *Knygotyra: enciklopedinis žodynas*, Vilnius, 1997, 413, [3] p.

⁵ Vertimas į lietuvių kalbą: P. Kaegbein, Baltijos šalių istorijos bibliografija seniau ir dabar, *Knygotyra*, t. 40, 2003, p. 246–251.

Taigi į tai atsižvelgiant kilo mintis neapsiriboti duomenų dabar sudaromoms kasmetinėms Lietuvos istorijos bibliografijoms rinkimu ir bandyti užpildyti šią spragą: pirmiausia surinkti ir aprašyti anksčiau paskelbtus darbus. Šiame straipsnyje apžvelgiu tik tas Lietuvos istorijos bibliografijas, kurios siekia apimti visą istorinę medžiagą.

Iki šiol nėra tikros retrospektyvinės Lietuvos istorijos bibliografijos. Lietuvos istorijos bibliografavimo pradžia galima laikyti platesnę, bendresnio pobūdžio Silvestro Baltramaičio sudarytą bibliografiją *Сборник библиографических материалов для географий, этнографий и статистики Литвы...* (*Lietuvos geografijos, etnografijos ir statistikos bibliografinės medžiagos rinkinys...*)⁶, kurioje Lietuvos istorijos medžiaga registruota atskirame skyriuje, o kituose skyriuose irgi gausu susistemintos istorinės medžiagos. Abu jos leidimus išleido Rusijos imperatoriškoji geografijos draugija. S. Baltramaitis dirbo pagal to meto Rusijos bibliografijos principus, daugiausia rėmėsi garsaus rusų bibliografo Vladimiro Mežovo darbais ir patirtimi. Pirmajame leidime yra 4096 aprašų pagal temas. Priede suregistruotos 1352 chronologine tvarka aprašytos 1553[?]-1891 m. išleistos lietuviškos ir prūsiškos knygos. Antrajame leidime, papildytame vėlesnių metų medžiaga, jau yra 8514 teminių ir 2665 chronologiniai aprašai. Yra autorių ir dalykų rodyklės. S. Baltramaičio veiklą ir jo bibliografijas plačiai išnagrinėjo V. Žukas savo disertacijoje *С. Балтрамайтіс и его библиографические труды (S. Baltramaitis ir jo bibliografijos darbai)*⁷ ir daugelyje straipsnių⁸.

Dar reikėtų paminėti 1936 m. Adolfo Šapokos redaguotoje *Lietuvos istorijoje* pateiktą literatūros sąrašą⁹, kuris formaliai net nėra bibliografija. Būtent ten vienintelį

⁶ *Сборник библиографических материалов для географий, этнографий и статистики Литвы с приложением списка литовских и древне-прусских книг с 1553 по 1891 г.*, сост. С. Балтрамайтіс, С.-Петербургъ, 1891, VIII, 289, II, 96 с.; *Сборник библиографических материалов для географий, историй, истории права, статистики и этнографий Литвы с приложением списка литовских и древне-прусских книг с 1553 по 1891 г.*, сост. С. Балтрамайтіс, изд. второе, С.-Петербургъ, 1904, XII, 616, IV, 218 с.

⁷ В. Ж у к а с, *С. Балтрамайтіс и его библиографические труды*: автореф. дис. ... канд. филолог. наук, Вильнюс, 1960, 22 с.

⁸ V. Ž u k a s, S. Baltramaičio autobiografija ir jo bibliografinį darbą liečianti dokumentinė medžiaga, *Mokslo darbai. VU: Istorijos-filologijos mokslų serija*, t. 5, 1958, t. 20, p. 211–217; V. Ž u k a s, Bibliografinė Lietuvių mokslo draugijos veikla ir bibliografas Silvestras Baltramaitis, *Bibliotekų darbas*, 1960, Nr. 3, p. 30–33; V. Ž u k a s, S. Baltramaičio darbai lietuvių kraštotyros bibliografijos srityje, *Mokslo darbai. VVU*, t. 32, 1960. *Istorija*, t. 2, p. 177–223; V. Ž u k a s, S. Baltramaičio kraštotyros bibliografijos darbų vertinimas ir II dalies paruošimas, *Bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimai*, t. 1, 1961, p. 111–121; S. Baltramaičio lietuvių spaudos bibliografija, *Bibliotekininkystė ir bibliografija*, t. 1, 1961, p. 131–182; V. Ž u k a s, S. Baltramaičio lietuvių spaudos ir rankraščių bibliografijos, *Mokslinės bibliotekos metraštis, 1958–1959. VVU*, 1961, p. 43–66; V. Ž u k a s, S. Baltramaičio biblioteka, *Bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimai*, t. 3, 1964, p. 214–217; V. Ž u k a s, S. Baltramaičio bibliografijos darbai, *Bibliotekų darbas*, 1973, Nr. 11, p. 29–33; Nr. 12, p. 21–26.

⁹ Bibliografiniai nurodymai, *Lietuvos istorija*, red. A. Šapoka, Kaunas, 1936, p. 677–686.

kartą bandyta surinkti svarbiausius Lietuvos istorijos veikalus. Sąrašas sudarytas rūšiuojant pagal knygos skyrius. Aprašyta labai trumpai, nurodant tik autorių, pavadinimą, šaltinį ir leidimo datą. Iš viso – 441 pozicija.

Iš visumą aprėpiančių Lietuvos istorijos bibliografijų į atskirą grupę galima išskirti einamąsias. Pasak apibrėžimo, *einamoji bibliografija – bibliografija, reguliariai ir operatyviai informuojanti apie naujus dokumentus...*¹⁰ Lietuvos istorijai skirtose einamosiose bibliografijose registruojama chronologiškai apibrėžto neseno laikotarpio spauda Lietuvos istorijos tematika. Šiame straipsnyje apžvelgiu visas septynias iki 2002 m. skelbtas (2003 m. nebuvo) einamąsias Lietuvos istorijos bibliografijas: trys iš jų spausdintos periodikoje, o keturios – atskirais leidiniais. Be abejo, daugelis jų dėl pernelyg ilgų aprašomųjų laikotarpių ir neoperatyvumo einamosioms priskirtinos tik sąlygiškai. Bibliografijas aprašau iš eilės pagal pirmosios dalies leidimo datą, prie kiekvienos nurodau sudarytojo pateiktą arba suskaičiuotą bendrą aprašų skaičių, kuris, žinoma, dėl įvairaus aprašymo būdo pakankamai sąlygiškas. Beveik visų jų medžiaga klasifikuojama, taigi, kad būtų galima susidaryti vaizdą, kiek ir kokios medžiagos apima minima bibliografija, pateikiu turinius. Jeigu turinys nežymiai kito, pateikiu išsamiausią paskutinių metų variantą. Visose bibliografijose yra ankstesnių metų papildymai. Nurodau, kur yra pratarmės ir pagalbinės rodyklės.

Stefan Burhardt. Buvusios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemių istorijos bibliografija

Pirmoji, S. Burhardto sudaryta *Bibliografija do historji ziem b. W. Ks. Litewskiego za lata 1929–1936 (1929–1936 metų buvusios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemių istorijos bibliografija)*¹¹ pasirodė šešiuose Vilniuje leisto žurnalo *Ateneum Wileńskie* tomuose. Ji apima visų laikų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teritorijos istoriją ir iš dalies to meto dabartį: įtraukti turistiniai vadovai po Vilnių, neistoriniai žemėlapiai, vietovių sąrašai, atsišaukimai. Aprašyta viso pasaulio, daugiausia Lenkijos su jai priklausiusiu Vilniumi, spauda. 1929 ir 1930 m. bibliografijose užregistruotos

¹⁰ *Knygotyra: enciklopedinis žodynas*, Vilnius, 1997, p. 97.

¹¹ *Bibliografija do historji ziem b. W. Ks. Litewskiego za rok 1929*, zest. S. Burhardt, *Ateneum Wileńskie*, 1929, R. 6, z. 3/4, s. 696–711; *Bibliografija historji ziem b. W. Ks. Litewskiego za rok 1930*, zest. S. Burhardt, *Ateneum Wileńskie*, 1930, R. 7, z. 3/4, s. 952–967; *Bibliografija historji ziem b. W. Ks. Litewskiego za rok 1931*, zest. S. Burhardt, *Ateneum Wileńskie*, 1933, R. 8 (za r. 1931–1932), s. 392–409; *Bibliografija historji ziem b. W. Ks. Litewskiego za lata 1932–1934*, zest. S. Burhardt i J. Rewkowska, *Ateneum Wileńskie*, 1935, R. 10, s. 516–556; *Bibliografija historji ziem b. W. Ks. Litewskiego za rok 1935*, zest. S. Burhardt, *Ateneum Wileńskie*, 1936, R. 11, s. 776–798; *Bibliografija historji ziem b. W. Ks. Litewskiego za rok 1936*, zest. S. Burhardt, *Ateneum Wileńskie*, 1937, R. 12, s. 652–675.

tik knygos, rinkiniai ir atspaudai iš mokslinių žurnalų, o nuo 1931 m. jau aprašomi ir straipsniai, dalis net iš dienraščių. Ištininė numeracija, iš viso 2103 aprašai.

Turinys: 1. Bibliografija. 2. Recenzijos, kritika. 3. Pagalbiniai mokslai, istorijos šaltiniai. 4. Akademijos, archyvai, muziejai, bibliotekos, parodos, paminklai, suvažiavimai. 5. Priešistorė. 6. Politinė istorija. 7. Regionų ir vietovių istorija. 8. Geografija, etnografija, vietovės, institucijos. 9. Teisė, visuomenės ir ūkio istorija. 10. Bažnyčia, kultūra ir švietimas. 11. Karyba. 12. Tautybės. 13. Biografijos, atsiminimai, užrašai, laiškai. (1929 m. atskirai išskirtas istorinių dramų skyrius, o 1935 m. registruota grožinė literatūra ir kariatūros.)

Atskirame skyriuje aprašyta 81 tais metais išleista ankstesnių ir tų pačių metų knygų recenzija. Po skyrių yra daug nenumuotų nuorodų. Anotacijų nedaug. Į lenkų kalbą išverstos tik lietuviškos ir jidiš antraštės. Tęstiniai leidiniai ir rinkiniai grupuojami pagal temas ir aprašomi atskleidžiant turinį. Yra nepilnų aprašų. Visos šešios dalys išleistos atskirais atspaudais.

Konstantinas Jablonskis. Lietuvos istorijos bibliografija

Abiejuose Lietuvos istorijos draugijos leidinio *Praeitis* tomuose skelbta K. Jablonskio sudaryta *1928–1931 metų Lietuvos istorijos bibliografija*¹². Tai pirmasis, tada vienintelis Lietuvos istorijai skirtas darbas, visiškai atitinkantis einamosios bibliografijos standartus. Čia užregistruoti 809 nenumuoti knygų ir straipsnių aprašai. Apima ir Lietuvoje, ir užsienyje leista medžiaga.

Turinys: 1. Rinkiniai raštai, ištisai arba iš dalies skiriami Lietuvos istorijos tyrinėjimams. 2. Bibliografija ir istoriografija. 3. Archyvai, bibliotekos, muziejai. 4. Aktai ir memuarai. 5. Istorijos šaltiniai, diplomatika. 6. Sfragistika, heraldika, genealogija. 7. Meno istorija, senovės paminklai. 8. Praistorija. 9. Istorinė geografija, vietinė istorija. 10. Istorijos apžvalgos ir įvairaus turinio raštai. 11. Viduramžiai. 12. Vytautas. 13. Naujųjų amžių pradžia (ligi Žigmanto Augusto mirties). 14. Nuo Žigmanto Augusto mirties ligi Lietuvos padalinimo. 15. XIX amžius. 16. 1831 metų sukilimas.

Stengtasi pateikti kuo išsamesnį vaizdą, taigi yra medžiagos ir iš dienraščių. Prie aprašomuoju laikotarpiu ir seniau leistų knygų pridėtos 184 recenzijos. Trumpuose aprašuose tik pati būtinausia informacija, nėra anotacijų ir nuorodų. Išleistos ir atskirais atspaudais.

Nutrūkus šių bibliografijų leidimui, kitos einamosios Lietuvos istorijos bibliografijos pasirodė gerokai po Antrojo pasaulinio karo.

¹² K. J a b l o n s k i s, 1928 ir 1929 metų Lietuvos istorijos bibliografija, *Praeitis*, t. 1, 1930, p. 384–395; K. J a b l o n s k i s, 1930 ir 1931 metų Lietuvos istorijos bibliografija, *Praeitis*, t. 2, 1933, p. 474–500.

Ona Adomonienė. Lietuvos [TSR] istorijos bibliografija

Sovietų okupuotoje Lietuvoje išleistas vienintelis apibendrinantis visuminis šios srities darbas: O. Adomonienės su talkininkais Vaciu Miliumi, Adolfu Tautavičiumi ir Rita Strazdūnaite sudarytos trys *1940–1975 metų Lietuvos [TSR] istorijos bibliografijos*¹³ knygos, kurias išleido Lietuvos [TSR] mokslų akademijos Centrinė biblioteka ir Istorijos institutas. Iš viso yra 14174 numeruoti aprašai. Pavarčius įvadás, aiškėja, kas rengėjų laikyta istorija. Dėl įtrauktų gausybės propagandinių rašinių ir siekio kuo išsamiau viską, net iš dienraščių ir rajonų laikraščių, suregistruoti, bibliografijos apimtis itin didelė.

Turinys: 1. Bibliografiniai leidiniai. Bibliografiniai tyrinėjimai. 2. Enciklopedijos ir žodynai. 3. Istorigrafija. 4. Pagalbiniai istorijos mokslai. 5. Etnografija. 6. Literatūra bendrais Lietuvos TSR istorijos klausimais. 7. Pirmąsėtė bendruomeninė santvarka. Archeologija. 8. Lietuvos valstybė XIII–XVIII a. 9. Lietuva Rusijos imperijos sudėtyje (1795–1917). 10. Spalio revoliucija. Bandymai įtvirtinti Sovietų valdžią Lietuvoje. 11. Lietuvos Respublika – nepriklausoma valstybė (1919–1940 m.). 12. Lietuva naujos visuomeninės santvarkos kūrimo metais (1940–1941 m.). 13. Lietuva hitlerinės okupacijos metais (1941–1945 m.). 14. Lietuva 1946–1975 m. (Skyriai suskirstyti į poskyrius.)

Aprašyta tik Sovietų Sąjungos (taip pat ir Lietuvos) spauda, o pirmajame tome „iš liaudies demokratinių šalių literatūros Lietuvos TSR istorijos klausimais į šią rodyklę įtrauktos tik lenkų spaudoje pasirodžiusios mūsų autorių darbų recenzijos“¹⁴, antrajame ir trečiajame – ir kitų socialistinių šalių. Pastaruosiuose tomuose – jau recenzuoti ir Lenkijoje bei Vokietijoje leisti leidiniai, kurie, kaip ir visa užsienio spauda, neaprašyti. Recenzijų ir referatų iš viso yra 2370. Aprašomuoju laikotarpiu išleistų leidinių recenzijos pridėtos prie jų aprašų, o senesnių metų veikalų recenzijos pateikiamos kaip recenzentų straipsniai. Įtraukti enciklopedijų straipsniai apie Lietuvos istorikus. Pagal abėcėlę skyriuose sudėtos nuorodos nenumerojamos, bet daug jų per klaidą sunumeruotų patenka į numeruotų aprašų skaičių, taigi anksčiau nurodytas skaičius apytikslis. Nerusiškos antraštės visuose tomuose verčiamos į rusų kalbą. Darbai neišskiriamis antraštėmis anotojami. Skyriuose straipsniai aprašomi po knygų, parašyti kirilica po lotynų abėcėlės. Straipsniai iš rinkinių pirmuose dviejuose tomuose aprašomi atskirai, o trečiajame – pateikiamas turinys. Įvairiuose tomuose aprašai skiriasi, nes aprašinėta pagal leidimo metu SSRS galiojusį bibliografinio aprašo standartą. Yra pavardžių ir antraščių rodyklės.

¹³ *Lietuvos TSR istorijos bibliografija: 1940–1965*, sudarė O. Adomonienė, V. Milius, A. Tautavičius, Vilnius, 1969, 708, [2] p.; O. Adomonienė, *Lietuvos TSR istorijos bibliografija: 1966–1970*, Vilnius, 1980, 586, [3] p.; O. Adomonienė, R. Strazdūnaite, *Lietuvos istorijos bibliografija 1971–1975*, Vilnius, 1992, 560, [1] p.

¹⁴ *Lietuvos TSR istorijos bibliografija: 1940–1965*, p. 8.

Jonas Dainauskas. Lietuvos istoriografija

Jungtinėse Amerikos Valstijose J. Dainauskas rengė, o Lietuvių istorijos draugija leido rašomąja mašinėle spausdintus abėcėlinius bendrus 1940–1983 m. užsienio spaudos Lietuvos istorijos klausimais sąrašus, pavadintus *Lietuvos istoriografija*¹⁵. Iš viso jų išleista 11 numerių. Jų tikslas buvo suregistruoti viską, kas įmanoma, kad užsieniečių darbai apie Lietuvos istoriją neliktų nežinomi lietuvių visuomenei. Aprašyti labai įvairūs darbai – dalis jų grynai liuaniniai, bet, kaip pratarmėje teigia pats J. Dainauskas, „daug tų rašinių Lietuvos istoriją paliečia tik fragmentariškai, nagrinėjant kurios kitos tautos istoriją visumoje ar kurio fakto apimtyje, – ypač lenkų ar rusų istoriją“¹⁶. Įtraukta ne tik Vakarų valstybių, bet ir Sovietų Sąjungos spauda. Daugiausia Lenkijoje skelbtos medžiagos. Registruota tik tai, ką sudarytojas galėjo aprašyti *de visu*, taigi aprėpti visumos nebuvo įmanoma. Visuose numeriuose esančiose išsamiose pratarmėse pabrėžiama darbo svarba ir reikalingumas, o nuo IV numerio pateikti duomenys, kiek kokių aprašų, kokiomis kalbomis ir pan.

Iš viso yra 3994 numeruoti aprašai. Kaip įvardino pats sudarytojas, įtrauktos „mokslinės studijos, dokumentinės apybraižos, atsiminimai, bei B. raide pažymėti: beletristika, apysakos, žurnalistinės apybraižos, populiariniai pasakojimai“. Tai politinės istorijos darbai, atsiminimai ir šaltinių publikacijos, archeologinių tyrimų medžiaga, kaimyninių šalių istorijos ir bendresnio pobūdžio bibliografijos. Aprašytos knygos, straipsniai ir liuaninė periodika. Iš viso yra 106 Lenkijoje ir viena Amerikoje 1958 m. ir vėliau paskelbtos recenzijos. Recenzuoti Lietuvoje ir lietuvių leisti veikalai neaprašomi, o dauguma užsieniečių darbų aprašyti atskirai. Kur būtina, anotuojama. Yra nepilnų ir netikslų aprašų.

Povilas Reklaitis. Atrankinė lietuviškoji bibliografija

Svarbus Vidurio Rytų Europos šalių studijų centras, daug dėmesio skiriantis bibliografavimui, yra minėtas Herderio institutas Vokietijoje, Marburge. Jo leistame žurnale *Zeitschrift für Ostforschung* (nuo 1995 m. – *Zeitschrift für Ostmitteleuropa-Forschung*) P. Reklaitis sudarė *Litauische Bibliographie in Auswahl (Atrankinė lietuviškoji bibliografija)*¹⁷, kurioje suregistruota spauda apie Lietuvą nuo 1970 iki

¹⁵ *Lietuvos istoriografija*: sąrašas kai kurių veikalų Lietuvos istorijos klausimais, parengtų ne lietuvių [nuo Nr. 3 – ne lietuvių kalba] ir per paskutiniuosius 10–15 [nuo Nr. 2 – keliolika] metų išleistus ne Lietuvoje, parengė J. Dainauskas, Chicago, 1971, Nr. 1, 13 p.; 1972, Nr. 2, 27 p.; 1973, Nr. 3, 32 p.; 1974, Nr. 4, 43 p.; 1975/76, Nr. 5/6, 45 p.; 1977, Nr. 7, 42 p.; 1978/79/80, Nr. 8/9/10, 79 p.; 1984, Nr. 11, 94 p.

¹⁶ Ten pat, Nr. 2, p. 2.

¹⁷ *Litauische Bibliographie 1970–1972 in Auswahl: Schrifttum über das Litauertum, erschienenen im westlichen Auslande*, bearb. von P. Reklaitis, *Zeitschrift für Ostforschung*, 1974, Jg. 23, H. 2,

1993 m.¹⁸ 1970–1972 m. dalį išskiriu, nes joje aprašyta tik Vakarų valstybių (daugiausia lietuvių išėivijos) spauda, be to, ji vėliau nepapildoma. Šioje dalyje yra 287 numeruoti aprašai.

Turinys: 1. Bendri darbai: Moksliniai susivienijimai, muziejai, bibliotekos, archyvai. 2. Kalbotyra. 3. Tautosaka. 4. Literatūros mokslas, literatūros istorija. 5. Religijos mokslas. Bažnyčios istorija. 6. Edukologija, mokyklų istorija. 7. Menotyra. 8. Karo mokslas. 9. Teisės mokslas. Teisės istorija. 10. Istorijos mokslas. (Skyriai suskirstyti į poskyrius.)

Lietuviškos antraštės, kai aprašo gale nėra pateikiamos santraukos kitomis kalbomis, išverstos į vokiečių kalbą. Anotuota minimaliai, pateko tik dvi atsitiktinės recenzijos.

Devyniose 1973–1993 m. dalyse geografija platesnė: čia jau registruojama ne tik Vakarų šalių, bet ir Lietuvos bei Sovietų Sąjungos spauda. Iš viso yra 3246 numeruoti aprašai.

Turinys: 1. Bendras. 2. Kraštotyra. 3. Gyventojai. 4. Priešistorė ir senovės istorija. 5. Istorija. 6. Teisė ir valdymas. Teisės istorija. 7. Ūkio ir socialiniai mokslai. Ūkio istorija. 8. Bažnyčios gyvenimas. Bažnyčios istorija. 9. Edukologija ir mokslotyra. Aukštosios mokyklos. 10. Kalbos mokslas. Literatūros mokslas. 11. Muzika. Teatras. 12. Architektūra. Vaizduojamasis menas. (Pirmieji 5 skyriai suskirstyti į poskyrius.)

Šioje bibliografijoje recenzijos neaprašytos. Anotuota minimaliai. Antraštės išverstos ir santraukos pateiktos kaip ir 1970–1972 m., tik paskutiniojoje dalyje anotacijų pavadinimai nebeperrašomi.

S. 364–381; Litauische Bibliographie 1973–1974 in Auswahl, bearb. von P. Reklaitis, *Zeitschrift für Ostforschung*, 1977, Jg. 26, H. 1, S. 173–192; Litauische Bibliographie 1975–1976 in Auswahl: mit Nachträgen, bearb. von P. Reklaitis, *Zeitschrift für Ostforschung*, 1978, Jg. 27, H. 4, S. 746–766; Litauische Bibliographie 1977–1978 in Auswahl: mit Nachträgen, bearb. von P. Reklaitis, *Zeitschrift für Ostforschung*, 1980, Jg. 29, H. 1, S. 172–190; Litauische Bibliographie 1979–1980 in Auswahl, bearb. von P. Reklaitis, *Zeitschrift für Ostforschung*, 1981, Jg. 30, H. 2, S. 301–318; Litauische Bibliographie 1981–1982 in Auswahl, bearb. von P. Reklaitis, *Zeitschrift für Ostforschung*, 1983, Jg. 32, H. 2, S. 302–318; Litauische Bibliographie 1983–1984 in Auswahl: mit Nachträgen, bearb. von P. Reklaitis, *Zeitschrift für Ostforschung*, 1986, Jg. 35, H. 1/2, S. 300–316; Litauische Bibliographie 1985–1987 in Auswahl, bearb. von P. Reklaitis, *Zeitschrift für Ostforschung*, 1989, Jg. 38, H. 2, S. 296–318; Litauische Bibliographie 1988–1990 in Auswahl, bearb. von P. Reklaitis, *Zeitschrift für Ostforschung*, 1992, Jg. 41, H. 2, S. 296–316; Litauische Bibliographie 1991–1993 in Auswahl: mit Nachträgen, bearb. von P. Reklaitis, *Zeitschrift für Ostmitteleuropa-Forschung*, 1995, Jg. 44, H. 4, S. 606–628.

¹⁸ Iki tol buvo skelbta platesnė, ne vien istorijos bibliografija apie Lietuvą: H. R i s t e r, Schrifttum über Litauen 1943–1953, *Zeitschrift für Ostforschung*, 1955, H. 4, S. 305–320 [294 aprašai].

Paul Kaegbein. Baltijos šalių bibliografija

Nustojus žurnale *Zeitschrift für Ostmitteleuropa-Forschung* spausdinti P. Reklaičio sudarytą *Atrankinę lietuviškąją bibliografiją*, nuo 1994 m. Lietuvos istorijos medžiaga skelbiama P. Kaegbeino rengiamose knygoje *Baltische Bibliographie: Schrifttum über Estland, Lettland, Litauen* (*Baltijos šalių bibliografija: raštai apie Estiją, Latviją, Lietuvą*)¹⁹. Jas leidžia Herderio institutas Marburge ir Baltijos šalių istorijos komisija serijoje *Bibliographien zur Geschichte und Landeskunde Ostmitteleuropas* (*Vidurio Rytų Europos istorijos ir kraštotyros bibliografijos*). Knygoje sudarytojas tęsia savo darbą apie Latviją ir Estiją, taip pat įtraukia ir Lietuvą. Tai kartu ir P. Reklaičio darbo tęsimas, nes dedami jo laikotarpio papildymai. Aprašau atskirai, nes pasikeitė objektas bei sudarytojas ir, svarbiausia, pradėta leisti atskiru leidiniu. Kadangi tai bendra trijų valstybių – Estijos, Latvijos ir Lietuvos, kurios visos arba be Lietuvos dažnai Vokietijoje laikomos regionu – bibliografija, tai sunku ir atrinkti, ir ieškoti. Pratarinėje tikslai neaptariami, yra tik nuorodos, kaip naudotis. Iki šiol išleisti šeši 1994–1999 m. tomai. Aprašoma viso pasaulio spauda, daugiausia medžiagos iš Baltijos valstybių ir Vokietijos. Visame leidinyje yra 12801 numeruotas aprašas (neįskaitant 1994–1996 m. buvusių numeruotų nuorodų). Iš jų 2566 skirti Lietuvai, 847 aprašyti Lietuvos asmenys ir vietovės. 2264 aprašai bendri visoms šalims, bet Lietuva čia minima ne visur (o iš pavadinimo tai nustatyti dažniausiai neįmanoma), taigi ši dalis priskirtina tai užsienyje sudarytų bibliografijų kategorijai, kur Lietuvos istorijos medžiaga atskirai neišskirta. Tai ne tik istorijos, bet ir kraštotyros bibliografija, ir jos objektas gerokai platesnis: čia patenka dabarties problematiką nagrinėjantys kitų mokslo šakų arba visuomenės gyvenimą aprašantys darbai, kartais juose tik užsimenama apie Lietuvą ir nepateikiama jokių naujų faktų ar nuomonių. Kraštotyra čia suvokiama plačiau nei etnologija: tai ir dabartiniai žemėlapiai, planai, turistų vadovai. Aprašomi ne tik moksliniai straipsniai, bet ir daug publicistikos bei eseistikos, tarp jų – iš populiarių žurnalų. Be to, atskirai registruojami enciklopedijų straipsniai.

¹⁹ *Baltische Bibliographie: Schrifttum über Estland, Lettland, Litauen*: 1994: mit Nachträgen, ausgewählt und zusammengest. von P. Kaegbein, Marburg, 1995, 220 S.; *Baltische Bibliographie: Schrifttum über Estland, Lettland, Litauen*: 1995: mit Nachträgen, zusammengest. von P. Kaegbein, Marburg, 1996, 296 S.; *Baltische Bibliographie: Schrifttum über Estland, Lettland, Litauen*: 1996: mit Nachträgen, zusammengest. von P. Kaegbein, Marburg, 1997, 354 S.; *Baltische Bibliographie: Schrifttum über Estland, Lettland, Litauen*: 1997: mit Nachträgen, zusammengest. von P. Kaegbein, Marburg, 1998, 316, [2] S.; *Baltische Bibliographie: Schrifttum über Estland, Lettland, Litauen*: 1998: mit Nachträgen, zusammengest. von P. Kaegbein, Marburg, 2000, 306 S.; *Baltische Bibliographie: Schrifttum über Estland, Lettland, Litauen*: 1999: mit Nachträgen, zusammengest. von P. Kaegbein, Marburg, 2002, 364 S.

Turinys: 1. Bendrasis skyrius (bibliografijos, periodika, straipsnių rinkiniai). 2. Krašto-tyra. 3. Demografija, socialiniai mokslai, etnologija. 4. Archeologija, priešistorė. 5. Istorija (bendri veikalai, pagalbiniai mokslai, šaltiniai, laikotarpiai, vietovės, asmenys). 6. Politika, teisė, valstybė, ūkis. 7. Bažnyčių ir religijų istorija. 8. Kalba, literatūra, onomastika, spauda. 9. Dvasinis ir kultūrinis gyvenimas (kultūra, švietimas ir mokslas, menas, archi-tekūra, knygotyra). (Skyriai skirstomi į poskyrius.)

Poskyriuose pirmiausia pateikiami bendri visoms trims valstybėms darbai, po jų – tie, kuriuose rašoma tik apie vieną valstybę ar regioną. Vietovėms ir asmenims skirti darbai suskirstyti pagal abėcėlę. Yra netikslumų, kai kas aprašyta du kartus: ir pagal pavadinimą, ir pagal paantraštę. Straipsniai iš rinkinių aprašomi atskirai. Lietuvos, jos vietovių ir asmenų skyriuose esančios 323 recenzijos, anotacijos bei referatai pateikiami iškart po leidinių (registruoti ankstesniais metais aprašomi sutrumpintai). Yra autorių, antraščių, asmenų, vietovių ir dalykų rodyklės. Daug nuorodų į kitus skyrius. Kai nėra anglišku arba vokišku santraukų, lietuviškos antraštės, kaip ir P. Reklaičio, verčiamos į vokiečių kalbą. Anotacijų nėra.

Tamara Bairašauskaitė. Lietuvos bibliografija

Lenkijoje Varšuvos universiteto Rytų Europos studijų centras ir žurnalo *Przegląd Wschodni* redakcija nuo 1997 m. serijoje *Bibliografia Europy Wschodniej (Polska – Litwa – Białoruś – Ukraina – Rosja)* [*Rytų Europos bibliografija (Lenkija – Lietuva – Baltarusija – Ukraina – Rusija)*] leidžia T. Bairašauskaitės sudaromą *Bibliografia litewska (Lietuvos bibliografija)*²⁰. Medžiaga pradėta rinkti nuo 1991-ųjų – istorinio lūžio metų. Iki šiol išleistose trijose knygose yra 2326 numeruoti aprašai, neįskaitant numeruotų nuorodų. Kiekvieni metai aprašomi atskirai, tik 1998–1999 m. kartu.

Turinys: 1. Istorija. 2. Literatūros istorija. 3. Meno istorija. 4. Bažnyčios istorija. 5. Kalbotyra. 6. Šaltinių publikacijos. 7. Atsiminimai (tik 1991–1994). 8. Politologija ir tautiniai santykiai (tik 1998–1999 m.).

Bibliografijoje registruojama tik Lietuvoje leista medžiaga – knygos ir straipsniai. Aprašytų periodinių ir tęstinių leidinių sąrašas pateikiamas pratarmėje. Pilni straipsnių rinkinių ir tęstinių leidinių aprašai yra, o periodikos ne. Straipsniai iš rinkinių aprašomi atskirai. Nuo 1995 m. pateikiamos 124 recenzijos: dauguma jų skelbtos pratarmėje registruotuose leidiniuose, bet yra ir iš laikraščių, kelios net iš dienraščių, dalis jų

²⁰ *Bibliografia litewska 1991–1994*, [sudarė] T. Bairašauskaitė, Warszawa, Wilno, 1997, 83, [1] s.; *Bibliografia litewska 1995–1997*, [sudarė] T. Bairašauskaitė, Warszawa, Wilno, 1998, 111, [1] s.; *Bibliografia litewska 1998–1999* (z uzupełnieniami z lat 1991–1997), [sudarė] T. Bairašauskaitė, Warszawa, Wilno, 2000, 134, [2] s.

pasirodė vėlesniais metais. Dedant recenzijas prie tų pačių metų leidinių, anksčiau leistų knygų recenzijos į bibliografiją nepateko. Po kiekvieno aprašo pateikiama išsami anotacija. Griežtai laikantis konkretaus aprašomų leidinių sąrašo, nepatenka istorijos mokslo medžiaga iš ne istorijai ir ne vien istorijai skirtų leidinių. Neaprašomi ir bendresni veikalai: žinynai, bibliografijos, konferencijų medžiaga ir pan.

Be aptartų bibliografijų, Lietuvos istorijos institute nuo 1996 m. sudaroma ir leidžiama kasmetinė einamoji *Lietuvos istorijos bibliografija*²¹.

Išvados

Kaip matome, einamųjų Lietuvos istorijos bibliografijų nedaug ir jos apima palyginti neilgus laikotarpius. Iš viso buvo registruojama 1928–1936 ir 1940–1999 m. spauda. Kasmet gausėjant spaudos, įtraukiant papildymus ir vis geriau surenkant medžiagą, visų bibliografijų apimtis ilgainiui didėjo.

Straipsnyje aptariau tik formalųjį bibliografijų sudarymo aspektą. Pats svarbiausias – medžiagos pilnumo ir išsamumo, sudarymo kokybės – aspektas liko nenagrinėtas. Vertinti bus įmanoma tik surinkus medžiagą retrospektyvinei Lietuvos istorijos bibliografijai. Lyginti skirtingose to paties laikotarpio bibliografijose esančius duomenis būtų sudėtinga dėl nevienodų sudarymo principų, atrankos masto ir geografinių aprašomojo objekto ribų, ypač kai nė viena iš jų nėra tikrai pilna. Iš atsitiktinai pastebėtų klaidų ir praleidimų išvadas daryti dar per anksti. Be to, senesniašias ir lyginti būtų galima nebent su to meto bibliografavimo būkle, o ne viską vertinti dabarties kriterijais.

Kita vertus, jau atsakyta į klausimus, kas, kada, kur ir kiek einamųjų Lietuvos istorijos bibliografijų išleido (neminiu gausios išlikusios neskelbtos medžiagos). Bibliografijų spektras labai platus: jas sudarė skirtingi žmonės, leido įvairios organizacijos keliose valstybėse, medžiagą kiekvienas rinko savo reikmėms ir tuo pagrindu darė atranką. Krinta į akis tai, kad Lietuvos istorijos bibliografavimu nuo seno labiau rūpinamasi ne Lietuvoje: dažnai lietuviai, gyvenantys ne Lietuvoje ar Lietuvoje gyvenantys sudarytojai rinko medžiagą ir skelbė bibliografijas kitose valstybėse. Iš einamųjų Lietuvos istorijos bibliografijų tik dvi leistos Lietuvoje, dvi – Lenkijoje, dvi – Vokietijoje ir viena, lietuvių išievių, – Jungtinėse Amerikos Valstijose. Vardijant šalis, nereikėtų pamiršti, kaip neilgai Lietuva yra buvusi nepriklausoma valstybė.

²¹ *Lietuvos istorijos bibliografija, 1996*, sudarė I. Tumelytė, Vilnius, 2000, 162, [2] p.; *Lietuvos istorijos bibliografija, 1997*, sudarė I. Tumelytė, Vilnius, 2002, 221, [2] p.; *Lietuvos istorijos bibliografija, 1998*, sudarė T. Baranauskas, Vilnius, 2005, 333 [2] p.; *Lietuvos istorijos bibliografija, 1999*, sudarė I. Tumelytė, Vilnius, 2005, 229 [2] p.; rengiama: *Lietuvos istorijos bibliografija, 2000*, sudaro A. Strikaitytė ir I. Tumelytė.